

บทที่ 6

บทสรุป

6.1 การเปรียบเทียบกระบวนทัศน์ทางความคิดทางเศรษฐศาสตร์

ในบทนี้จะได้พิจารณาเปรียบเทียบทำความเข้าใจถึงพื้นฐานทางความคิดอันเป็นที่มาของความแตกต่างในกระบวนทัศน์ทั้ง 2 กระบวนทัศน์ที่ได้อธิบายมาแล้วในบทก่อน ๆ นั่นคือกระบวนทัศน์แยกย่อยแบบเก่าและกระบวนทัศน์ใหม่ในมิติขององค์กรรวม เพื่อประโยชน์ในการวิเคราะห์และแสดงให้เห็นถึงโลกทัศน์และชีวิตทัศน์ที่ดำรงอยู่ในแต่ละกระบวนทัศน์อันเป็นรากฐานของการมองโลกและชีวิตของมนุษย์ ซึ่งจะสะท้อนออกมาให้เห็นชัดเจนในทัศนะต่อตนเองของมนุษย์ ตลอดจนครอบคลุมถึงรูปแบบของพฤติกรรมและปฏิสัมพันธ์ในระดับต่าง ๆ ของมนุษย์ต่อสรรพสิ่ง ซึ่งในที่สุดเมื่อผ่านการพิจารณาวิเคราะห์วิพากษ์ถึงความสอดคล้องระหว่างความสามารถในการอธิบายทำความเข้าใจปรากฏการณ์กับสิ่งที่ดำรงอยู่จริงอย่างเหมาะสมแล้ว ทัศนะหรือโลกทัศน์นั้นก็จะต้องก้าวขึ้นเป็นกรอบโครงสร้างทางความคิดที่ครอบคลุมถึงรูปแบบและวิธีการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในปัจจุบัน การนำเสนอสาระและเปรียบเทียบความคิดความเข้าใจระหว่างกันและกันของกระบวนทัศน์ทั้งสองจึงเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญที่จะชี้นำไปสู่ความเข้าใจในประเด็นวิชาทางเศรษฐศาสตร์ของมนุษย์ในปัจจุบันที่แสดงออกให้เห็นในความแตกต่างทางความคิดทฤษฎีของเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก ที่มีรากฐานการพัฒนาภายใต้โลกทัศน์แบบนิวตันและเคส์คาร์ต และเศรษฐศาสตร์แนวพุทธซึ่งก่อตัวและพัฒนาบนรากฐานของทัศนะในกระบวนทัศน์แบบกระบวนระบบ(องค์กรรวม)ของพุทธปรัชญา ที่จะนำเสนอในส่วนต่อมาโดยสรุปและเปรียบเทียบเพื่อชี้ให้เห็นทัศนะของความรู้ความเข้าใจที่มนุษย์มีต่อพฤติกรรมทางเศรษฐกิจของตนเองในอีกรูปแบบหนึ่งซึ่งถือว่าเป็นอีกทางเลือกหนึ่งของมนุษยชาติในการจัดการกับปัญหาและวิกฤตการณ์ที่ต้องเผชิญอยู่

การเปรียบเทียบกระบวนทัศน์ทางความคิดของมนุษย์

ข้อเปรียบเทียบ	กระบวนทัศน์แบบนิวตัน-เคส์คาร์ต	กระบวนทัศน์แบบองค์รวม
รากฐานทางความคิด	ความคิดแบบฟิสิกส์คลาสสิกบนทัศนะของนิวตันและเคส์คาร์ต(Classical Physics)	ความคิดของฟิสิกส์แบบควอนตัมเมคานิกส์(New Physics)
โลกทัศน์การมองความสัมพันธ์ระหว่างสรรพสิ่ง	โลกทัศน์แบบแยกย่อย (Reductionism, Atomism) ที่ส่วนรวมคือผลบวกขององค์ประกอบย่อย ๆ ที่แต่ละส่วนสามารถดำรงอยู่และดำเนินไปอย่างอิสระ เราจึงสามารถทำความเข้าใจส่วนทั้งหมดด้วยการลดส่วนลงมาศึกษาจากหน่วยย่อยพื้นฐานของมัน	โลกทัศน์แบบองค์รวม (Holistic View) ที่ทุกสรรพสิ่งมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันได้ขยายอินสลับซับซ้อนเป็นหนึ่งเดียวกัน เราไม่สามารถแยกองค์ประกอบขององค์รวมทั้งมวลออกจากกัน เพราะการเปลี่ยนแปลงเคลื่อนไหวในจุดใดจุดหนึ่งย่อมส่งผลกระทบต่อเนื่องไปยังส่วนอื่น ๆ ด้วย
ตรรกะทางความคิด	กฎของความสัมพันธ์ที่แน่นอนตายตัวของเหตุและผลที่คาดหมายได้ (Certainty)	กฎของความสัมพันธ์ที่ยืดหยุ่นความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงที่คาดหมายไม่ได้แน่นอน (Uncertainty)
ทัศนะในตัวของมนุษย์	มนุษย์แยกตนเองออกมาเป็นศูนย์กลางของการพิจารณาสรรพสิ่ง มนุษย์จึงมีพฤติกรรมที่เข้าควบคุมครอบงำส่วนอื่น ๆ ตามความต้องการของตนเอง(Ego-action)	มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของระบบความสัมพันธ์ที่สลับซับซ้อนแบบองค์รวม มนุษย์จึงต้องมีพฤติกรรมที่ประสานสอดคล้องเป็นหนึ่งเดียวกับสรรพสิ่ง(Eco-action)

การเปรียบเทียบกระบวนทัศน์ทางความคิดของมนุษย์

ชื่อเปรียบเทียบ	กระบวนทัศน์แบบนิวตัน-เดส์ คาร์ต	กระบวนทัศน์แบบองค์รวม
ทัศนะของความสัมพันธ์ ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์	ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ใน สังคมเน้นมิติของปัจเจกบุคคล มีลักษณะของการแข่งขัน โดย เชื่อว่าผู้ที่เหมาะสมหรือแข็ง แรงกว่าเท่านั้นที่จะดำรงอยู่ได้ (Social Darwinism)	ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ใน สังคมมีลักษณะที่เกื้อกูลพึ่งพา ซึ่งกันและกัน(Cooperation) โดยให้ความสำคัญกับองค์รวม ของชุมชนและสังคม
ทัศนะของความสัมพันธ์ ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ	ธรรมชาติเป็นสิ่งที่มนุษย์ต้อง เอาชนะและนำมาใช้ประโยชน์ มนุษย์เป็นนายเหนือธรรมชาติ และมีท่าทีเป็นทรราชในความ สัมพันธ์ระหว่างกัน(Despotic Position)	มนุษย์เป็นหนึ่งเดียวกับธรรม ชาติจึงต้องพึ่งพาอาศัยและร่วม มือประสานประโยชน์ซึ่งกัน และกันกับธรรมชาติ(Holistic Position)
ทัศนะต่อการเคลื่อนไหว เปลี่ยนแปลง(เวลา)	ความคิดแบบเส้นตรงที่ลากไป ในทิศทางเดียวข้างหน้า (Linear)บนหลักที่ว่าด้วยการ พัฒนาการ(Progress)	ความคิดแบบวัฏจักรที่มีการ เคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงแบบ พลวัตรของการก่อตัว พัฒนา และเสื่อมสลาย(Cyclical)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การเปรียบเทียบแนวคิดทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์

ข้อเปรียบเทียบ	เศรษฐศาสตร์กระแสหลัก	เศรษฐศาสตร์ในทัศนะของพุทธปรัชญา
ปัญหาที่เผชิญอยู่	ความขาดแคลนทาง วัสดุ(Scarcity)อันเนื่องมาจาก ความขัดแย้งระหว่างความต้องการ ของมนุษย์ที่มีอยู่อย่างไม่ จำกัดและสภาวะที่ทรัพยากร ธรรมชาติมีอยู่อย่างจำกัด	ความไม่รู้(อวิชชา)ที่เป็นต้น กำเนิดของตัณหา อุปาทาน อันเป็นที่มาของทุกข์ในทุก ๆ ระดับของความสัมพันธ์ของ มนุษย์
ความรู้ทางเศรษฐศาสตร์	ความพยายามในการจัดการกับ ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้มี ประสิทธิภาพเพื่อจะนำมาตอบสนอง ความต้องการของมนุษย์	กิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เน้น ความถูกต้องพอดีทั้งทางวัตถุ และจิตใจ(มัชฌิมาปฏิปทา)เพื่อ มุ่งเน้นให้เกิดคุณภาพชีวิตแก่ มนุษย์ และเป็น เครื่อง มือ(Means)หรือรากฐานสนับสนุนให้มนุษย์สามารถพัฒนา ตนเองเข้าสู่ชีวิตที่ดีงามและ ความมีมนุษยภาพที่สมบูรณ์
ทัศนะเกี่ยวกับความต้องการ ของมนุษย์	มองความต้องการของมนุษย์ว่า มีอยู่อย่างไม่จำกัด(Unlimited want)ซึ่งมีลักษณะตายตัวไม่ เป็นปัญหาที่ต้องแก้ไข แต่ให้ ความสำคัญกับการจัดการ ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อ นำมาตอบสนองต่อความ ต้องการอันไม่จำกัดนี้แทน	พิจารณาความต้องการของ มนุษย์ออกเป็น 2 ประเภทคือ ความต้องการสิ่งเสพปรนเปรอ ตามแรงผลักดันของตัณหาเป็น ความต้องการที่ไม่จำกัด และ ความต้องการที่พิจารณาอย่าง แยกคด้วยปัญญาแล้วจึงเป็น ความต้องการที่เอื้อต่อคุณภาพ ชีวิตและมีขอบเขตจำกัดเรียกว่า “ฉันทะ”

การเปรียบเทียบความคิดทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์

ข้อเปรียบเทียบ	เศรษฐศาสตร์กระแสหลัก	เศรษฐศาสตร์ในทัศนะของพุทธปรัชญา
ทัศนะเกี่ยวกับความต้องการของมนุษย์	ความต้องการอันไม่จำกัดตามธรรมชาติของมนุษย์	มนุษย์สามารถพัฒนาความต้องการของตนเองจากัดหาเข้าสู่ฉันทะได้
การบริโภค	การใช้สินค้าและบริการในปริมาณมากที่สุด(ภายใต้ข้อจำกัดทางงบประมาณ)เพื่อตอบสนองต่อความต้องการและก่อให้เกิดความพึงพอใจสูงสุดอันเป็นจุดมุ่งหมายที่จับตัวในตนเอง	มุ่งเน้นการบริโภคสินค้าและบริการเพื่อตอบสนองต่อความจำเป็นในการดำรงชีพภายใต้การควบคุมของปัญญา โดยมองว่าการบริโภคเป็นกิจกรรมที่เอื้อต่อกระบวนการฝึกฝนพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ให้เข้าสู่จุดมุ่งหมายที่ค้ำจุนต่อไปมากกว่าเป็นกิจกรรมที่เป็นจุดจบภายในตัวเอง
ทัศนะเรื่องความสุข	มนุษย์ต้องแสวงหาความพึงพอใจหรือความสุขที่ขึ้นต่อวัตถุปัจจัยภายนอก(สามิสฺสุข)	มนุษย์สามารถพัฒนาจากการยึดติดพึ่งพิงกับวัตถุปัจจัยภายนอกเข้าไปสู่ความมีอิสรภาพที่แท้จริงของความสุขภายในที่ไม่ต้องขึ้นกับวัตถุปัจจัยภายนอกแต่เพียงอย่างเดียว(นิรามิสฺสุข)
วิธีการ	การแสวงหาและการบริโภคสินค้าและบริการให้ได้ปริมาณมากที่สุดโดยเชื่อว่าจะทำให้มีความสุขความพึงพอใจสูงสุด	การพัฒนาฝึกฝนตนเองตามอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ 8 อันจะทำให้มนุษย์พ้นจากอวิชชาที่บิดเบือนความทุกข์ความบีบคั้นของชีวิต เพื่อให้เข้าถึงอิสรภาพที่สมบูรณ์

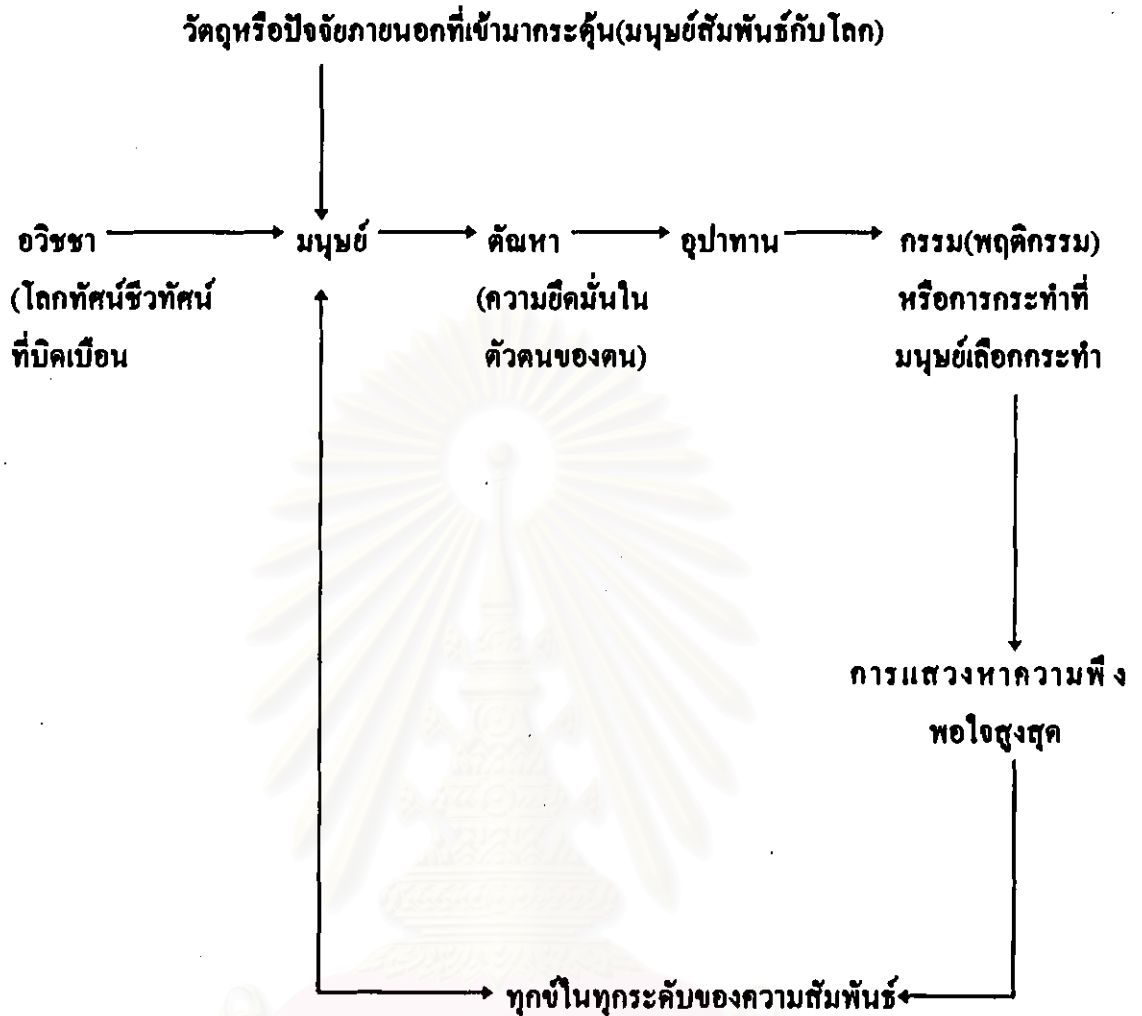
การเปรียบเทียบความกตัญญูทางเศรษฐศาสตร์

ข้อเปรียบเทียบ	เศรษฐศาสตร์กระแสหลัก	เศรษฐศาสตร์ในทัศนะของพุทธปรัชญา
เป้าหมาย	สังคมที่มีความมั่งคั่งอุดมสมบูรณ์ไปด้วยวัตถุปัจจัย	สังคมที่กอบไปด้วยความสมบูรณ์พร้อมของศีล สมาธิและปัญญา

โดยสรุปแล้วเราจะเห็นว่าจุดเริ่มต้นของความแตกต่างระหว่างกระบวนทัศน์ทั้งสองนั้นเริ่มต้นขึ้นจากรากฐานของโลกทัศน์และชีวทัศน์ที่มีความแตกต่างกัน ในขณะที่โลกทัศน์และชีวทัศน์แบบนิวตันและเดส์คาร์ตนั้นแยกแอมมนุษย์เป็นศูนย์กลางของการพิจารณาบนพื้นฐานของการตอบสนองความต้องการและผลประโยชน์ของมนุษย์ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสรรพสิ่งในธรรมชาติจึงอยู่ในรูปของการควบคุมและครอบงำเพื่อนำมาใช้ประโยชน์โดยมนุษย์ เศรษฐศาสตร์กระแสหลักภายใต้อิทธิพลของกระบวนทัศน์นี้จึงสะท้อนตัวเองออกมาในรูปของการจัดการกับทรัพยากรธรรมชาติหรือการพัฒนาพลังการผลิตให้มีประสิทธิภาพด้วยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่ทันสมัย เพื่อให้สามารถที่จะนำมาตอบสนองความต้องการอันมีอยู่อย่างไม่จำกัดของมนุษยชาติได้อย่างเหมาะสม ในลักษณะของการทำความเข้าใจที่ว่าด้วยการผลิตอะไร ผลิตอย่างไรและผลิตเพื่อใคร ขณะที่ธรรมชาติของมนุษย์ภายใต้ปรัชญาประโยชน์นิยม(Utilitarianism) เป็นธรรมชาติของการค้นคว้าแสวงหาความสุขความพึงพอใจและหลีกเลี่ยงความเจ็บปวด ความเข้าใจในเรื่องความสุขของมนุษย์ในทัศนะนี้กลับเป็นความเข้าใจที่ก่อให้เกิดความคลุมเครือ และไม่ลึกซึ้งรอบด้านเพียงพอ ความสุขความพึงพอใจของมนุษย์จึงผูกติดและตั้งอยู่บนพื้นฐานของความมั่งคั่งของวัตถุปัจจัยในเชิงปริมาณเป็นสำคัญ การพึงพิงและอิงอาศัยต่อความสุขทางวัตถุปัจจัยหรือสภาวะแวดล้อมภายนอก(สวัสดิมสุข)จึงเป็นการแสวงหาอย่างไม่มีที่สิ้นสุดและไร้ซึ่งจุดมุ่งหมายที่แท้จริง กระบวนการแสวงหา สละสลวยและบริโภคนิยมได้มากที่ สุดจึงจึงเป็นเป้าหมายที่มุ่งหวังของมนุษย์ ทัศนะเชิงคุณค่าที่มีความแตกต่างหลากหลายในเชิงคุณภาพจึงถูกลบเลือนและหมดความสำคัญลงไป มนุษย์ต้องประสบกับสภาวะของความว่างเปล่า ความแปลกแยกไร้คุณค่าและความหมายในการดำรงชีวิตอยู่

ในขณะที่เศรษฐศาสตร์กระแสหลักยอมรับว่ามนุษย์มีความต้องการอันไม่จำกัด(Unlimited want) เป็นสภาวะที่คงตัวและไม่เปลี่ยนแปลง ในขณะที่สภาพความเป็นจริงมนุษย์ข้อจำกัดของทรัพยากรที่มีอยู่ สภาวะความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติจึงเป็นสภาวะ

พื้นฐานที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ท่าทีและความเข้าใจของมนุษย์ในลักษณะทรราช(Despotic Position) ที่ต้องเอาชนะและควบคุมธรรมชาติให้ได้มาซึ่งทรัพยากรมาตอบสนองต่อความต้องการอื่นไม่จำกัดนี้เอง ก่อให้เกิดการพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่ดำเนินไปเพื่อผลประโยชน์ของมนุษย์อย่างไม่คำนึงถึงขีดจำกัดทางธรรมชาติ ซึ่งได้ก่อให้เกิดปัญหาและวิกฤตการณ์ทางนิเวศวิทยาครอบคลุมไปทั่วในปัจจุบัน ภาพของความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ในสังคมเต็มไปด้วยความขัดแย้งภายใต้สมมติฐานว่าการแข่งขัน(Competition)อย่างเสรีจะเป็นกลไกจัดสรรทรัพยากรที่เหมาะสมที่สุด สังคมของผู้ที่แข็งแรงและเหมาะสมที่จะอยู่รอดที่สุดนั้นก่อให้เกิดรูปแบบของการกดขี่และเบียดเบียนระหว่างกันของมนุษย์ในสังคม ไม่ว่าจะเป็นความสัมพันธ์ระหว่าง นายทุนกับแรงงาน ผู้ผลิตและผู้บริโภค ชนกลุ่มใหญ่และชนกลุ่มน้อยในสังคม ชนชั้นปกครองและกลุ่มชนได้ปกครองหรือกลุ่มคนเมืองและกลุ่มคนในชนบทก็ตาม วิกฤตการณ์ของความขัดแย้งสะท้อนออกมาในรูปของการแย่งชิงทรัพยากรอันมีอย่างจำกัดระหว่างกันและกัน เพราะมนุษย์ต่างเอา "อัตตา" และการตอบสนองต่ออัตตาของคนเป็นที่ตั้งในการดำเนินพฤติกรรมต่าง ๆ ภาพของมนุษย์ในทัศนะนี้จึงถูกครอบงำด้วยคัมภีร์ปาทาน(ความยึดมั่นในตัวตนของตน)มากกว่าภาพของมนุษย์ที่มีเหตุผล(Rationality) เนื่องจากแรงขับเคลื่อนของการต้องการแสวงหาความสุขความพึงพอใจย่อมอยู่เหนือปัญญาและเหตุผลใด ๆ ตามที่นักเศรษฐศาสตร์จะสามารถคาดหมายได้ แม้ว่านักเศรษฐศาสตร์จะพยายามที่จะอธิบายและทำความเข้าใจพฤติกรรมทางเศรษฐกิจที่ดำเนินอยู่ของมนุษย์เป็นสำคัญ(Positive Economics) ในรูปแบบที่ซับซ้อนและมีประสิทธิภาพในการคิดคำนวณเชิงปริมาณออกมาเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้นก็ตาม ปัญหาหรือความทุกข์ที่มนุษย์ต้องเผชิญอยู่ กลับทวีความเข้มข้นและรุนแรงมากยิ่งขึ้นทุกทีจนยากที่จะคาดหมายได้ ความผิดพลาดและกลาดเคลื่อนที่จะทำความเข้าใจพฤติกรรมของมนุษย์ในทัศนะนี้ก็กลับถูกพิจารณาไปที่รูปแบบ(Model) การอธิบายที่ยังไม่เหมาะสมรัดกุมมากพอ มากกว่าที่จะหันมาตั้งคำถามถึงรากฐานของโลกทัศน์และชีวิตทัศน์ที่บิดเบือนอันเป็นต้นตอของปัญหาและวิกฤตการณ์ทั้งมวลของมนุษย์ สังคมและโลก ภาพของความรู้ความเข้าใจในทัศนะนี้สำหรับพุทธปรัชญาแล้วจึงออกมาในรูปของการเข้าไปสู่วังวนของปัญหาที่มนุษย์เริ่มต้นและดำเนินอยู่อย่างไม่มีที่สิ้นสุด หากมนุษย์ไม่สามารถทำลายรากเหง้าของอวิชชาในตนเองให้หมดสิ้นไป การดำรงอยู่และพฤติกรรมในทุก ๆ รูปแบบของมนุษย์ที่กระทำอยู่จะเป็นกระบวนการการสร้างและสะสมทุกข์(ปัญหา)ในทุกระดับ ๆ ของความสัมพันธ์ต่อเนื่องและทับถมรุนแรงยิ่งขึ้นทุกทีดังรูป

สำหรับเศรษฐศาสตร์กระแสหลักแล้วกิจกรรมการบริโภคนิยมเป็นกิจกรรมที่มุ่งให้มนุษย์บรรลุถึงความพึงพอใจหรืออรรถประโยชน์สูงสุดตามความต้องการ(อันไม่จำกัด)ของคนเป็นสำคัญ การบริโภคนิยมจึงไม่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงเป้าหมายหรือคุณค่าที่แท้จริงของการสร้างคุณภาพของร่างกายและจิตใจในการดำรงชีวิตของมนุษย์ มิตินี้ของคุณภาพชีวิตของมนุษย์และคุณภาพระหว่างสรรพสิ่งในธรรมชาติจึงไม่ได้ถูกนำมาพิจารณา จุดมุ่งหมายที่สิ้นสุดในตัวเองของการสร้างความพึงพอใจหรือความสุขจากการบริโภคนิยมตามตัณหาความทะยานอยากนี้เอง ผลักดันให้กิจกรรมการบริโภคนิยมของมนุษย์ในสังคมทุนนิยมขยายตัวออกไปได้อย่างไร้ขอบเขตตามแรงผลักดันของความต้องการ(ตัณหา)อันไม่มีที่สิ้นสุดของมนุษย์ ปริมาณการบริโภคนิยมสินค้าและบริการจึงถูกพิจารณาซึ่งบ่งให้เห็นถึงความก้าวหน้าหรือการพัฒนาของประเทศ ในขณะที่มิตินี้ของความมีประสิทธิภาพ(ความประหยัด)ในการบริโภคนิยมที่เน้นให้มนุษย์สามารถได้รับความพึงพอใจสูงสุดจาก

การบริโภคสินค้าและบริการในปริมาณที่น้อยที่สุด โดยมีการจัดสรรกระจายทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เหมาะสมนั้น ไม่ได้ถูกพิจารณาและให้ความสนใจ ภาพของวิถีการดำเนินชีวิตของสังคมบริโภคนิยมในปัจจุบันจึงแสดงให้เห็นถึงรูปแบบการบริโภคและการผลิตที่ตั้งอยู่บนรากฐานของความไม่สมเหตุสมผล และนำมาซึ่งความสูญเปล่าทางทรัพยากรอย่างสูง ขณะเดียวกันปริมาณและรูปแบบการบริโภคที่ซับซ้อนมากยิ่งขึ้นก็ไม่ได้แสดงให้เห็นว่ามนุษย์ในปัจจุบันจะมีความสุขความพึงพอใจมากขึ้นกว่ามนุษย์ในสมัยก่อนแต่อย่างใด หากแต่กลับทำให้มนุษย์ต้องประสบกับความคับข้องใจและความไม่พึงพอใจจากสภาวะการดำรงอยู่ในปัจจุบันที่ไม่สามารถเข้าถึงรูปแบบของการบริโภคที่ตนเองคาดหวังได้ ความสุขหรือความพึงพอใจในทัศนะนี้จึงเป็นความสุขที่ด้อยองอาจ และพึงพิงกับความมุ่งหวังถึงวัตถุปัจจัยภายนอกที่มากและใหม่กว่าอยู่ตลอดเวลา มากกว่าจะสามารถทำให้มนุษย์พึงพอใจกับสภาวะแห่งการดำรงอยู่ของตนเองได้อย่างแท้จริง ความสุขที่แท้จริงสำหรับมนุษย์ในสังคมบริโภคนิยมจึงไม่มีอยู่อย่างที่ต้องการ

สำหรับพุทธปรัชญาภายใต้โลกทัศน์และชีวิตทัศน์แบบองค์รวม(Holistic view)แล้ว ทุก ๆ สรรพสิ่งในโลกล้วนแต่อยู่ในข่ายอันสลับซับซ้อนระหว่างปัจจัยต่าง ๆ ที่อิงอาศัยเชื่อมโยงซึ่งกันและกันอย่างต่อเนื่องบนหลักของอิทัปปิยชาติ ดังนั้นมนุษย์ในทัศนะนี้จึงไม่สามารถถูกพิจารณาแยกเอาตนเองออกมาเป็นศูนย์กลางของสรรพสิ่ง หากแต่ต้องถูกพิจารณาในสถานะของส่วนหนึ่งขององค์รวมที่โยงใยระหว่างกันและกัน มนุษย์จึงต้องดำรงตนและเข้าไปสัมพันธ์กับส่วนอื่น ๆ อย่างเหมาะสมสอดคล้องและรู้เท่าทันมากกว่าที่จะนำเอา "อัตตา" และผลประโยชน์ของตนมาเป็นจุดเริ่มต้นในการเข้าไปมีปฏิสัมพันธ์กับวัตถุปัจจัยภายนอกที่มากกระทบ นั่นคือมนุษย์จะต้องขจัดอวิชชาหรือความบิดเบือนทางโลกทัศน์และชีวิตทัศน์ออกไปเพื่อสร้างปัญญาความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องสอดคล้องกับความเป็นจริงของชีวิต สังคมและโลก เพราะว่าความทุกข์บีบคั้นกดดันและปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นล้วนแต่มีเหตุปัจจัยมาจากอวิชชาในความรู้ความเข้าใจ(ทิฏฐิ)ของมนุษย์เป็นสำคัญ ไม่ว่าจะเป็นปัญหาภาวะแย้งระหว่างกายภาวะและจิตภาวะภายในตัวมนุษย์ ความขัดแย้งเบียดเบียนเอารัดเอาเปรียบระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ในสังคม ตลอดจนถึงวิกฤตการณ์ทางนิเวศวิทยาของความพยายามเอาชนะควบคุมและเอาธรรมชาติมาตอบสนองต่อผลประโยชน์ของมนุษย์ก็เช่นกัน มนุษย์ในสถานะนี้จึงต้องเป็นผู้กระทำที่จะต้องรับผิดชอบต่อพฤติกรรม(กรรมนิยาม)และผลของการกระทำของตนเองอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะมนุษย์และสังคมมนุษย์ย่อมเป็นไปตามความสัมพันธแห่งเหตุปัจจัยที่มนุษย์(พฤติกรรม)เป็นผู้ร่วมกระทำอยู่ด้วย

มนุษย์ในทัศนะของพุทธปรัชญาจึงสามารถพัฒนาตนเองสร้างความรู้ความเข้าใจ ดำรงคนให้สอดคล้องไปกับวิถีการดำเนินไปของธรรมชาติและกฎของธรรมชาติ(ธรรม) ภายใต้วินัยที่ความเข้าใจที่ว่ามีมนุษย์เป็นสัตว์ที่มีคุณลักษณะพิเศษที่สามารถที่จะริเริ่ม(อาร์มภจิต) ที่จะพัฒนาฝึกฝนตนเองให้เป็นอิสระจากแรงผลักดันที่ดำเนินอยู่ตามธรรมชาติ เป็นการยืนยันถึงเจตจำนงที่เป็นอิสระปราศจากการควบคุมของสิ่งต่าง ๆ วิถีชีวิตทางเศรษฐกิจในทัศนะนี้จึงเป็นเพียงส่วนหนึ่งขององค์รวมของวิถีการดำรงชีวิตของมนุษย์ ซึ่งต้องมีความรู้ความเข้าใจนี้(ธรรม)เป็นรากฐานด้วยเช่นกัน เศรษฐศาสตร์ในที่นี้จึงมีลักษณะของมัชฌิมาปฏิปทา ที่เน้นความถูกต้องพอดีในการเข้าไปจัดการและสัมพันธ์กับวัตถุประสงค์ เพื่อให้เกิดคุณภาพชีวิตแก่มนุษย์สังคมและธรรมชาติอย่างมีคุณภาพรอบด้านทั้งด้านการผลิต การบริโภค การกระจายสินค้าและบริการ(ทรัพยากร)ในสังคม ซึ่งจะเป็นรากฐานอันจำเป็นที่จะเอื้อให้มนุษย์สามารถเข้าถึงการพัฒนาและฝึกฝนตนเองในระดับขั้นที่สูงยิ่งขึ้นต่อไป

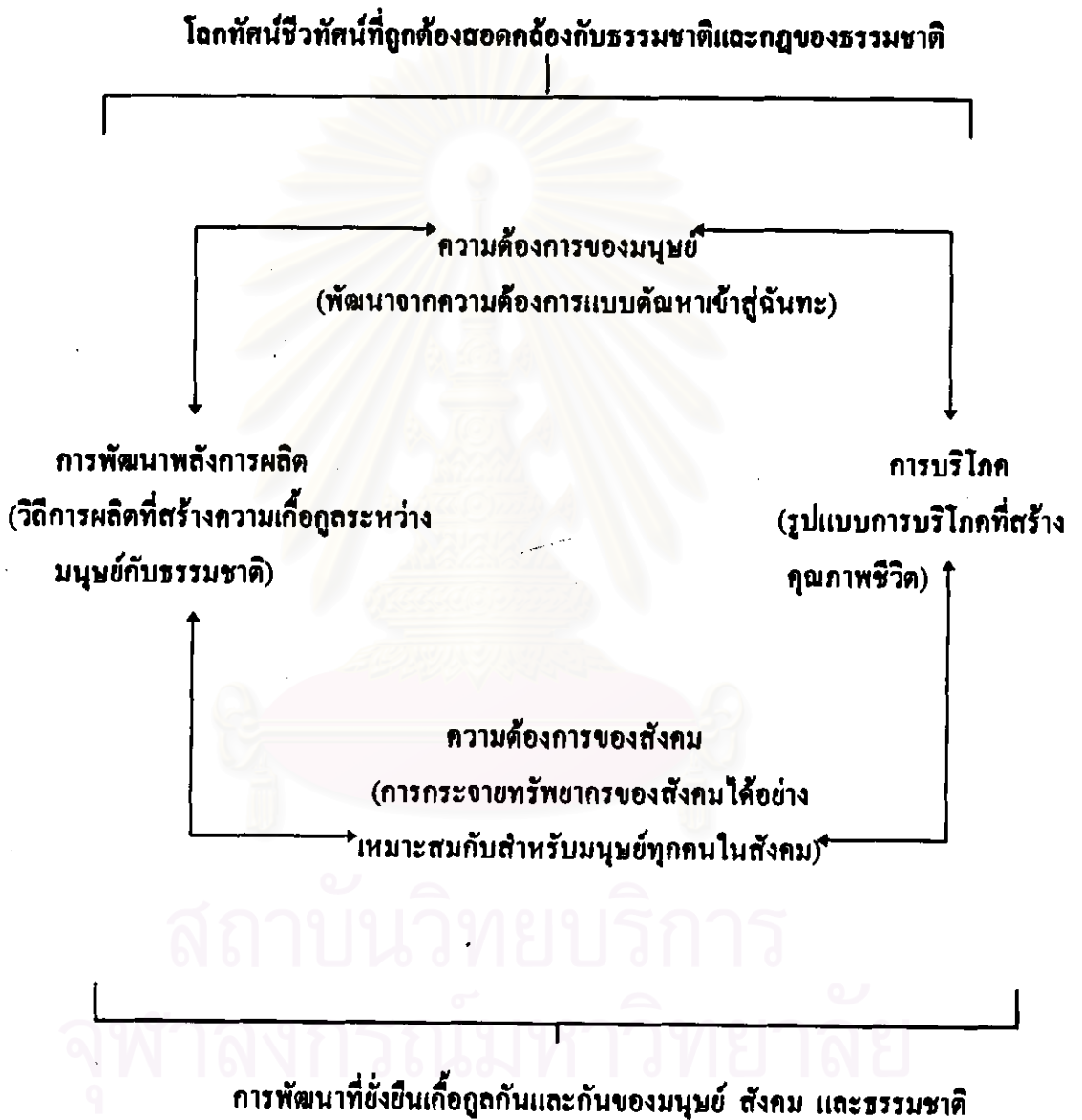
จุดเริ่มต้นของความคิดทางเศรษฐศาสตร์แนวพุทธเริ่มต้นจากความเข้าใจพื้นฐานว่า ความต้องการของมนุษย์ในที่นี้จึงมิได้ถูกยอมรับว่ามีอยู่อย่างไม่จำกัดตามธรรมชาติ ในลักษณะของตัณหาแต่เพียงอย่างเดียว เพราะแรงผลักดันของตัณหาความทะยานอยากบนรากฐานของการปกป้องรักษาตอบสนองต่ออึดคาของมนุษย์นี้เองมนุษย์จึงเข้าไปมีปฏิสัมพันธ์กับธรรมชาติด้วยท่าทีอย่างทรราช โดยพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่มีจุดมุ่งหมายในการแสวงหาผลประโยชน์ทำการเปลี่ยนแปลงโลกธรรมชาติให้มารับใช้ความต้องการบริโภคอย่างไม่จำกัดของตนเอง โดยไม่คำนึงถึงขีดจำกัดของระบบนิเวศวิทยา ภายใต้วินัยที่รากฐานความเชื่อที่ว่าความเจริญและการพัฒนาของมนุษย์จะบ่งชี้ให้เห็น ได้ด้วยปริมาณวัตถุประสงค์ที่เพิ่มขึ้นจากการพัฒนาอุตสาหกรรมและเทคโนโลยีการผลิตอย่างไม่มีการจำกัด ปัญหาของความไม่สมดุลระหว่างความต้องการและการแสวงหาวัตถุประสงค์ที่จะมาตอบสนองความต้องการของมนุษย์จึงเป็นปัญหาที่ไม่มีวันสิ้นสุด ในขณะที่มนุษย์พัฒนาพลังทางการผลิตด้วยเทคโนโลยีที่รุดหน้ายิ่งขึ้น ความต้องการของมนุษย์กลับสามารถเพิ่มไปได้อยู่ตลอดเวลาอย่างไม่มีการสิ้นสุด ทิฎฐิ ตัณหา และอุปาทานของมนุษย์จึงกลายเป็นรากเหง้าของปัญหาต่าง ๆ ที่มนุษย์ต้องเผชิญอยู่ในทุก ๆ ระดับของความสัมพันธ์

พุทธปรัชญาจึงเน้นย้ำให้เริ่มพิจารณาปัญหาที่เกิดขึ้นจากรากฐานความคิดจิตใจของมนุษย์โดยชี้ให้เห็นว่ามนุษย์สามารถพัฒนาฝึกฝนตนเอง สร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องสอดคล้องกับความจริง(ธรรมชาติและกฎของธรรมชาติ) ที่ดำรงอยู่ได้อย่างเหมาะสมด้วยปัญญาความรู้เท่าทัน มนุษย์จึงไม่จำเป็นต้องเริ่มต้นด้วยพื้นฐานของความต้องการอันไม่จำกัดโดยธรรมชาติที่

แก้ไขปรับปรุงไม่ได้ เพราะมนุษย์มีศักยภาพที่จะพัฒนาให้เกิดความต้องการที่มีอย่างจำกัด(Limited want)ในลักษณะของ ฉันทะที่อยู่ภายใต้การพิจารณาของปัญญาความรู้เท่าทันแทนได้ กิจกรรมทางเศรษฐกิจในด้านต่าง ๆ ของมนุษย์ที่ถูกพิจารณาบนฐานความคิดความเข้าใจนี้ จึงเป็นองค์รวมของกิจกรรมที่ดำเนินไปภายในทางสายกลางที่ประกอบไปด้วยความรู้จักประมาณและการตระหนักถึงคุณค่าที่แท้จริง ซึ่งจะดองก่อให้เกิดความเกือกฏกันระหว่างชีวิตมนุษย์ สังคม และธรรมชาติไปพร้อม ๆ กัน

การบริโภคในทัศนะนี้จึงเป็นกิจกรรมที่ดำเนินไปเพื่อเป้าหมายในการดำรงชีพ สร้างคุณภาพระหว่างกายภาวะและจิตภาวะของมนุษย์มากกว่าจะเป็นการตอบสนองต่อเป้าหมายของการสร้างความพึงพอใจแค่เพียงประการเดียว เพราะโดยปกติแล้วภาวะแย้งของทั้งสองส่วนจะดำรงอยู่เสมอในตัวมนุษย์ นั่นคือในขณะที่ร่างกาย(กายภาวะ)มีความต้องการวัตถุดิบปัจจัยยังชีพที่จำกัดเพื่อตอบสนองต่อความต้องการตามธรรมชาติทางกายภาพ จิตภาวะที่ถูกครอบงำด้วยโลกจริตของมนุษย์กลับก่อให้เกิดคึดหาที่เรียกร้องให้มีการบริโภควัตถุดิบในปริมาณที่มากกว่าอยู่เวลาจนอาจก่อให้เกิดภาวะแย้งหรือก่อให้เกิดโทษแก่กายภาวะอันเป็นรากฐานของการดำรงอยู่ของมนุษย์เองได้ การตอบสนองต่อความต้องการทางธรรมชาติทางกายภาพ(Physical well-being) อย่างเหมาะสมโดยตระหนักถึงคุณค่าแท้และเป้าหมายที่ต้องการในขณะที่มนุษย์เองก็ได้รับความพึงพอใจที่เหมาะสมไปด้วย ความสุขความพึงพอใจของพุทธปรัชญามีลักษณะที่แตกต่างไปจากความเข้าใจของเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก คือในขณะที่มนุษย์มักให้ความสำคัญกับความทุกข์ที่ได้รับจากการครอบครอง สะสม และบริโภคซึ่งวัตถุและสิ่งพึงปัจจัยภายนอกตัวเป็นสำคัญ พุทธปรัชญาได้เสนอว่า ในสภาพความเป็นจริงแล้วมนุษย์สามารถมีแนวทางในการแสวงหาความสุขได้ต่าง ๆ กันจากชั้นของสามีสสุขอันเป็นความสุขที่ดองอิงอาศัยอามิต(วัตถุหรือปัจจัยภายนอก)เป็นสำคัญ พัฒนามาสู่ระดับขั้นของนิรามิตสุขที่สามารถเข้าถึงความสุขภายในตัวเอง ดังนั้นมนุษย์จึงสามารถเข้าถึงรูปแบบการบริโภคที่มีประสิทธิภาพคือบริโภควัตถุดิบแต่น้อยตามความจำเป็นทางกายภาพเพื่อให้เกิดคุณภาพชีวิตและความสุขความพึงพอใจมากที่สุดไปด้วยได้พร้อม ๆ กันได้โดยไม่จำเป็นต้องใช้หรือบริโภคทรัพยากรที่มีอยู่ไปผลิตสินค้าและบริการออกมาให้ได้ปริมาณ(Supply)มากที่สุด โดยพัฒนาหลังการผลิตด้วยเทคโนโลยีอย่างไม่มีขีดจำกัดเพราะอุปสงค์(Demand)หรือความต้องการของมนุษย์ในลักษณะนี้ สามารถมีอยู่อย่างจำกัดและควบคุมให้อยู่ในปริมาณที่เหมาะสมได้ ในขณะที่เดียวกันสินค้าและบริการที่เหลือจากความต้องการที่จำกัดนี้ก็สามารที่จะถูกจัดสรรกระจายไปได้ อย่างเท่าเทียมกันมากยิ่งขึ้นระหว่างกลุ่มชนต่าง ๆ ในสังคม นั่นคือเราจะเห็นว่าภาพของการจัดการทางเศรษฐกิจสำหรับพุทธปรัชญาแล้วมีลักษณะแบบองค์รวมหรือบูรณาการที่ทุก ๆ ส่วนของวิถีการ

ดำรงชีวิตของมนุษย์จะต้องถูกนำมาพิจารณาถึงผลกระทบและความเชื่อมโยงต่าง ๆ ร่วมกัน และการแก้ไขปัญหาก็ต้องเริ่มต้นจากรากเหง้าของปัญหาที่สามารถจะส่งผลกระทบต่อคนสายสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัยที่ดำเนินอยู่ ดังรูป

6.2 ทุทธปรัชญาเกี่ยวกับระบบเศรษฐกิจสังคมแบบบริโภคนิยม

เราจะเห็นว่าพุทธปรัชญาจะชี้ให้เห็นถึงกระบวนการพัฒนาฝึกฝนสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง(วิชา)บนพื้นฐานของปัญญาให้เกิดขึ้นภายในตัวมนุษย์เป็นสำคัญ เพราะมีความตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องมีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขถึงรากเหง้าของปัญหาทั้งหมดที่ดำเนินอยู่ในสังคมปัจจุบันภายใต้โลกทัศน์และชีวิตทัศน์ที่บิดเบือน(อวิชา)ของมนุษย์และพฤติกรรมของมนุษย์ที่ถูกครอบงำด้วยความ โลก โกรธ หลงของความยึดมั่นใน "อัตตา" และการตอบสนองต่อผลประโยชน์ของตนเป็นศูนย์กลางซึ่งได้สร้างผลกระทบต่อชีวิตของมนุษย์สังคมและโลกให้เต็มไปด้วยความรุนแรงของปัญหาและวิกฤตการณ์ที่ครอบคลุมไปทั่วในทุก ๆ ปริมณฑลของชีวิตแล้ว ยังสามารถสะท้อนออกมาผ่านการพิจารณาโครงสร้างของระบบเศรษฐกิจและสังคมในปัจจุบันด้วย เนื่องจากการพิจารณาปัญหาในรูปของการเอาวิคเอาเปรียบระหว่างมนุษย์และมนุษย์ด้วยกันนั้น ไม่ได้อยู่ในรูปลักษณะของความสัมพันธ์ระหว่างกันและกันโดยตรงเท่านั้น ภายใต้อัตตาตบยับยั้งของความสัมพันธ์ภายใน โครงสร้างทางเศรษฐกิจสังคมแบบทุนนิยมสมัยใหม่ที่ครอบงำและมีอิทธิพลอย่างสูงต่อวิถีการดำเนินชีวิตของปัจเจกบุคคลในสังคม สภาพของความรุนแรงและการเอาวิคเอาเปรียบระหว่างมนุษย์ด้วยกันเองได้ขยายขอบเขตครอบคลุมและส่งผลกระทบต่อทั่ว ทั้งโดยทางตรงที่เห็นได้ชัดเจนและในรูปแบบของความรุนแรงเชิงโครงสร้างทางเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรมที่ดำเนินอยู่ วิถีชีวิตของมนุษย์ในสังคมปัจจุบันจึงเต็มไปด้วยความแปลกแยกและบีบคั้นในรูปแบบต่างๆทั้งภายในโครงสร้างส่วนลึกพื้นฐานภายในตัวมนุษย์อันเนื่องมาจากภาวะแย้งระหว่างความต้องการดำรงความมีชีวิตของตัวตนอยู่ กับสถานะของความเป็นจริงที่เป็นอนัตตา การแข่งขันและแย่งชิงผลประโยชน์ระหว่างกันที่เห็นได้อย่างชัดเจนตลอดจนถึงความยับยั้งของการครอบงำค้ำจุนภายใต้โครงสร้างทางสังคมที่ผลักดันให้เกิดการเอาวิคเอาเปรียบระหว่างกันในรูปแบบที่ซ่อนเร้นอยู่

มนุษย์จึงไม่เพียงแต่จะต้องทำความเข้าใจปัญหาและสร้างแนวทางที่ถูกต้องให้เกิดขึ้นแก่ตนเองเท่านั้น หากแต่จะต้องขยายการวิเคราะห์วิพากษ์ไปสู่ระดับของคัมภีร์ มานะ และทิฐิของสังคมด้วย เมื่อพิจารณาว่าสถานะแวดล้อมทางสังคมและปัจเจกบุคคลจะเป็นปัจจัยเกื้อหนุนและเสริมสร้างซึ่งกันและกันไป เพราะในขณะที่มนุษย์และพฤติกรรมของมนุษย์มีผลกระทบต่อสังคมโดยรวม โครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมที่ดำเนินอยู่ก็จะมีผลชี้นำต่อมนุษย์และพฤติกรรม

การขยายบริบทของการวิเคราะห์ของพุทธปรัชญาออกไปสู่การพิจารณาถึงโครงสร้างทางเศรษฐกิจสังคม และวัฒนธรรมในที่นี้ได้แนวคิดมาจาก สุตกถา สิวลกถา และ โยธัน กัลลุง

ของมนุษย์ไปด้วยอย่างไม่แยกขาดจากกัน การพัฒนามนุษย์และสังคมจึงเป็นมิติสองด้านที่ต้อง
 ดำเนินควบคู่กันไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระบบสังคมแบบบริโภคนิยมในปัจจุบันที่โครงสร้างทาง
 เศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่ควบคุมโดยบรรษัทข้ามชาติ บริษัทขนาดใหญ่ รัฐ และระบบสื่อสารมวลชน
 ที่ทันสมัยได้เข้ามาครอบงำวิถีการดำเนินชีวิตในทุก ๆ ด้านจนยากที่มนุษย์จะสามารถเห็นถึง
 อวิชชาความผิดพลาดบิดเบือนและผลสะท้อนของความรุนแรงของพฤติกรรมของตนที่ดำเนินอยู่ได้
 อย่างชัดเจน หากปราศจากการวิพากษ์วิจารณ์ถึงโครงสร้างที่ครอบคลุมและดำเนินอยู่ รูปแบบของ
 จริยธรรมพื้นฐานของการกลและขจัดความรุนแรง เพื่อสร้างความปกติสุข(ศีล)ให้แก่สังคมมนุษย์ใน
 รูปของศีล 5 จึงต้องถูกพิจารณาขยายขอบเขตออกไปให้สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับสภาพการณ์ใน
 ปัจจุบัน จึงจะสามารถชี้ให้เราเห็นถึงทุกข์ สาเหตุของทุกข์อย่างชัดเจนเพื่อที่จะได้มีการแสวงหา
 หนทางออกจากทุกข์ที่เผชิญอยู่ได้อย่างเหมาะสม ศีลห้าของชาวพุทธอันเป็นพื้นฐานทางจริยธรรม
 ของชาวพุทธตั้งอยู่บนหลักอหิंसธรรมที่ต้องการขจัดความรุนแรงในปฏิสัมพันธ์ระหว่างสรรพชีวิต
 ทั้งหมดนั้นประกอบไปด้วย การเว้นจากการปลงชีวิตหรือการสร้าง ความทุกข์ทรมานให้เกิดขึ้นกับทุก
 สรรพชีวิต(ปาณาติบาต) บนหลักของความเมตตากรุณาต่อสรรพชีวิต เว้นจากการยึดถือเอาของที่มี
 เงามิได้ให้มาเป็นของตน(อทินนาทาน) เว้นจากการล่วงละเมิดสิ่งที่ผู้อื่นห่วงแหน(กาเมสุมิฉาจารา)
 เว้นจากการพูดเท็จ หลอกลวง ละเมิดสังจะ(มุสาวาจา) เว้นจากการเสพถึงเสพติดของมีนเมา(สุรา
 เมรยมัชชปมาทัฏฐานา)

ภายใต้โครงสร้างของอำนาจและเศรษฐกิจในปัจจุบันรูปแบบของการผลิตและการ
 บริโภคที่ดำเนินอยู่ภายใต้การชี้นำของบรรษัทขนาดใหญ่ นั้นก่อให้เกิดการใช้ทรัพยากรอันมีอยู่อย่าง
 จำกัดไปเพื่อการผลิตสินค้าและบริการจำนวนมากที่ไม่เป็นประโยชน์ต่อคนส่วนใหญ่ในสังคม เช่น
 สินค้าฟุ่มเฟือย และอาวุธ โดยมุ่งตอบสนองต่อความต้องการของคนส่วนน้อยที่มีอำนาจซื้อสูงใน
 สังคมเท่านั้น ในขณะที่เดียวกับที่สินค้าและสิ่งจำเป็นพื้นฐานในการดำรงชีพของคนส่วนใหญ่ที่ไร้
 อำนาจซื้อไม่ได้รับการรองรับ มนุษย์จึงต้องพยายามดำรงตนอยู่ในสถานะของผู้ซื้อที่มีศักยภาพด้วย
 การเข้าสู่ระบบการผลิตที่สร้างความแปลกแยกและไร้คุณค่าในการดำรงชีวิตจึงเป็นผลของ
 ปาณาติบาตของสังคมบริโภคนิยม การครอบครองสะสมทุนรวบรวมสะสมทรัพยากรและปัจจัย
 ส่วนใหญ่ไว้ในมือของฝ่ายทุนในปริมาณขยายตัวตามตรรกะของทุนนั้น ก่อให้เกิดการกระชกตัว
 ของความมั่งคั่งและอำนาจ สิทธิการใช้ประโยชน์ของสังคมจึงถูกถ่วงละเมิดและแย่งชิงไป ปัญหา
 ความขัดแย้งแย่งชิงทรัพยากรและความมั่งคั่งระหว่างกลุ่มคนในสังคมจึงเป็นอทินนาทานของ
 เศรษฐกิจแบบทุนนิยม การเอารัดเอาเปรียบกดขี่ทางเพศในรูปแบบของธุรกิจและบริการทางเพศที่
 ได้รับการกระตุ้นและสนับสนุนจากลัทธิบริโภคนิยม ข้อจำกัดและการกีดกันทางด้านแรงงานต่อ

แรงงานสตรี ตลอดจนการตกเป็นกลุ่มเป้าหมายของการกระตุ้นความต้องการของกระบวนการโฆษณาสินค้าและบริการด้วยการสร้างคุณค่าและเป้าหมายที่บิดเบือนให้เกิดขึ้นล้วนแต่เป็นรูปแบบของการกดขี่เอารัดเอาเปรียบทางเพศของโครงสร้างเศรษฐกิจสังคมในปัจจุบัน ขณะเดียวกันมนุษย์ก็ต้องเผชิญกับกระบวนการโฆษณาสร้างภาพลวงตาของความสูงความพึงพอใจจากการบริโภคสินค้าและบริการที่มากและใหม่กว่าอยู่เสมอ การกระตุ้นโลกจวิตและคัมภีร์ของมนุษย์ผ่านการสร้างภาพของสื่อสารมวลชนนี้เองเป็นมูสาวาจาทางสังคม การสนับสนุนและผลิตสินค้าและบริการที่ไม่สร้างคุณค่าแท้และคุณภาพชีวิตแก่การบริโภคหากกลับก่อให้เกิดโทษแก่ชีวิตและสังคมโดยรวมแม้ว่าจะเป็นอุตสาหกรรมที่นำมาซึ่งผลกำไรที่สูง เช่น สุรา การพนัน และสินค้าเสพติดในรูปแบบต่าง ๆ นี้เองถือเป็นการละเมิดสิทธิข้อห้าทางสังคมนั่นเอง

สำหรับพุทธปรัชญาแล้วทัศนะเช่นนี้ จะไม่ยอมรับต่อการดำรงอยู่ของโครงสร้างที่เอารัดเอาเปรียบและนำมนุษย์มาใช้เป็นเครื่องมือเพื่อผลประโยชน์ของการพัฒนาสะสมทุนและความมั่งคั่งของชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง หากแต่จะต้องกระตุ้นให้เกิดการคำนึงถึงสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ทุกคนในการตอบสนองต่อความต้องการขั้นพื้นฐานในการดำรงอยู่ทั้งทางวัตถุและจิตใจ การจัดสรรทรัพยากรและความมั่งคั่งอย่างเหมาะสมแก่การดำรงอยู่อย่างอิสระปราศจากการกดขี่ครอบงำที่แฝงอยู่ มนุษย์จึงจะสามารถเข้ามากำหนดชะตากรรมและวิถีชีวิตของตน (Self Determination) ได้อย่างแท้จริง

6.3 บทส่งท้าย

ความเข้าใจระบบเศรษฐกิจสังคมทุนนิยมปัจจุบันในรูปของสังคมบริโภคนิยมเริ่มต้นจากการตั้งคำถามถึงคุณค่าและเป้าหมายของระบบวิถีชีวิตที่ได้รับการยอมรับและดำเนินอยู่อย่างรอบคอบ เพราะปัญหาและวิกฤตการณ์ที่มนุษย์ต้องเผชิญอยู่นั้นซับซ้อนและสัมพันธ์โยงใยกันอย่างไม่แยกขาดออกจากกัน การนำเอาโลกทัศน์และทัศนะแบบปัจเจกของการพุทธปรัชญามาใช้ จึงเป็นแนวทางหนึ่งที่สามารถสะท้อนให้เห็นปฏิสัมพันธ์ของเหตุปัจจัยต่างๆ อย่างลึกซึ้ง เพื่อจะนำไปสู่รากเหง้าต้นตอของปัญหาที่แท้จริงของสังคมบริโภคนิยม

โดยรวมแล้วเราจะเห็นว่าปัญหาต่างๆ ของระบบเศรษฐกิจสังคมปัจจุบันนั้นเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นจากมนุษย์และพฤติกรรมของมนุษย์ (กรรมนิยาม) ของมนุษย์ในสังคม ข้อเสนอของพุทธปรัชญาต่อการดำรงตนของมนุษย์ในสังคมคือการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงโลกทัศน์และชีวิตทัศน์

อันเป็นจิตสำนึกเบื้องต้นของมนุษย์ เพื่อส่งผลกระทบต่อให้มนุษย์ทำการดำเนินพฤติกรรมและ กิจกรรมต่างๆของตนเองได้อย่างเหมาะสมสอดคล้องกับสภาวะความเป็นจริงทางธรรมชาติ(ธรรมนิยาม)ที่ครอบคลุมอยู่อย่างสร้างสรรค์ ดังนั้นข้อเสนอสำหรับมนุษย์ในสถานะของผู้บริโภคในสังคม ปัจจุบันจึงอยู่ที่ความเข้าใจถึงรากฐานของกิจกรรมการบริโภคว่ามีเนื้อหาสาระอย่างไรและมุ่งไปสู่ เป้าหมายใด เพื่อกระตุ้นและเร้าให้เกิดการตั้งคำถามต่อวิถีการบริโภคในปัจจุบันของมนุษย์ โดย เน้นย้ำให้มีการใช้ปัญญาพิจารณาถึงคุณค่าแท้ที่เกิดจากการบริโภคสินค้าชนิดใดชนิดหนึ่งแทนที่ การยอมรับคุณค่าเทียมหรือค่านิยมทางสังคมที่ถูกสร้างขึ้นผ่านกระบวนการการตลาดและการ โฆษณาในระบบทุนนิยม เพื่อให้กิจกรรมการบริโภคที่ดำเนินอยู่นั้นสามารถบรรลุถึงจุดมุ่งหมาย ตามธรรมชาติและเป็นกิจกรรมที่สร้างประโยชน์ต่อมนุษย์และสังคมอย่างแท้จริง

ปัจเจกชนในทัศนะของพุทธปรัชญานอกจากจะต้องรู้เท่าทันปัญหาความทุกข์บีบ คั้นภายในตัวของมนุษย์เองแล้ว ยังจะต้องขยายมิติของความเข้าใจไปสู่การครอบงำทางโครงสร้าง ของเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรมที่ดำรงอยู่อย่างแนบเนียนด้วยเพื่อชักนำให้มนุษย์ในสังคมร่วม กันสร้างความเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างและรูปแบบการดำเนินชีวิต เพื่อแสวงหาแนวทางปฏิบัติที่ สอดคล้องร่วมกัน ได้อย่างเหมาะสมบนหลักของความเมตตาเกื้อกูลซึ่งกันและกันโดยคำนึงถึงความ ยุติธรรมและความเสมอภาค รวมทั้งการยึดมั่นในผลประโยชน์และคุณค่าที่แท้จริงร่วมกันระหว่าง ปัจเจกชนในสังคม การตระหนักถึงและเรียนรู้ถึงความกดดันขัดแย้งเอารัดเอาเปรียบซึ่งกันและกัน ระหว่างมนุษย์ในสังคมนั้นจะช่วยลดทอนความกดดันขัดแย้งวิหิงสาระหว่างกันและกัน เพื่อให้ การดำรงชีวิตในทุกๆมิติเป็นกระบวนการที่เอื้อให้เกิดดุลยภาพที่สอดคล้องระหว่างมนุษย์และสังคม ให้มนุษย์สามารถที่จะดำรงอยู่อย่างมีอิสรภาพโดยแท้จริงทั้งอิสรภาพส่วนบุคคลและอิสรภาพทาง สังคม เป็นเหตุปัจจัยที่พร้อมที่จะสนับสนุนและผลักดันซึ่งกันและกันไป เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ ยังยืนแก่ทั้งมนุษย์ สังคมและธรรมชาติไปพร้อม ๆ กัน

ในท้ายที่สุดแล้วสำหรับการศึกษามิติทางเศรษฐกิจในทัศนะทางพุทธปรัชญาแล้ว ยังต้องการการเปิดกว้างยอมรับต่อโลกทัศน์ชีวิตทัศน์ที่มีคุณค่าและคุณลักษณะที่แตกต่างไปจากคุณค่า และค่านิยมที่เป็นที่ยอมรับกันในสังคมทุนนิยมบริโภคนิยมปัจจุบัน โดยขยายความเชื่อมโยงกับ ศาสตร์สาขาต่างๆเพื่อสร้างพลังในการอธิบายและทำความเข้าใจแสวงหาทางออกในปัญหาและ วิฤตการณ์ที่มนุษย์ในปัจจุบันต้องเผชิญอยู่ เพื่อกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและสร้างสรรค์ให้ เกิดความรู้ที่เชื่อมต่อกันรวมแห่งชีวิตและสังคมเข้าด้วยกันอย่างประสานสอดคล้อง พร้อมกับเสนอแนะและสร้างทางเลือกใหม่ให้แก่มนุษย์และสังคมมนุษยชาติในอนาคต